

УДК 37.035.6

В.М. Гарнійчук, м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИХОВАННІ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Визначено мету, структуру, концептуальні положення, принципи, фактори, компоненти та функції взаємодії школи та громадських організацій у вихованні патріотизму старших підлітків.

Ключові слова: виховання, патріотизм, взаємодія.

Головна мета взаємодії школи та громадських організацій в умовах становлення демократичного суспільства — виховання національно свідомих громадян України. Саме завдяки взаємодії вказаних інституцій на основі погодження інтересів, співробітництва у суспільстві досягається необхідний рівень виховання патріотизму підростаючого покоління і розвитку громадянського суспільства в Україні.

Досліджуючи проблему взаємодії школи і громадських організацій у вихованні патріотизму старших підлітків, слід детальніше розглянути поняття “виховання”, “патріотизм”, “взаємодія”. У нашому дослідженні під поняттям “виховання” розуміємо “створення умов для розвитку і саморозвитку особистості, її духовного збагачення і морального зростання” [3, с. 30]. В контексті нашого дослідження ми розглядаємо не жертковий патріотизм, притаманний тоталітарній державі, а патріотизм громадянського спрямування, властивий правовій державі. Патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про благо народу, усвідомлення необхідності становлення суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність служити Батьківщині та стати на захист державних інтересів країни.

Завданням нашої статті є визначення мети, структури, концептуальних положень, принципів, факторів, компонентів та функцій взаємодії школи та громадських організацій у вихованні патріотизму старших підлітків.

У філософському словнику поняття “взаємодія” визначається як філософська категорія, що відображає процеси

впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість, зміну стану. Взаємодія виступає як інтегруючий фактор, за допомогою якого відбувається об'єднання частин у визначений тип цілісності [8, с. 818].

Психологічний словник подає таке тлумачення даного поняття: "Взаємодія – процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і взаємозв'язок" [7, с. 51].

Слід зазначити, що взаємодію пов'язують з такими поняттями, як "діяльність", "спілкування". У працях дослідників (М.Каган, Б. Ломов, Н. Радіонова,) немає чіткого розмежування даних понять, що засвідчує про багатогранність цього феномена.

Ми поділяємо думку О.М. Докукіної, що взаємодія, як філософська категорія - це процес, що здійснюється між двома системами протягом певного часу та взаємного впливу зміни обох систем [2, с. 37]. Взаємодія проявляється у взаємній обумовленості та цілеспрямованих зв'язках, визначає взаємний вплив одного суб'єкта на іншого.

Взаємодія – це феномен впливу, зв'язку, розвитку будь-яких явищ, об'єктів під впливом взаємної дії одного на іншого; спільна організація взаємних дій; процес цілеспрямованого взаємного впливу.

Зазначимо, що у педагогіці, психології, соціальній психології поняття "взаємодія" досить часто співвідноситься з термінами "соціальна взаємодія", "педагогічна взаємодія". Ці поняття розглядаються в роботах провідних науковців (Г. Андрєєва, В. Васютинський, А. Коваленко, М. Корнєв, С. Московіті, А. Петровський, П. Сорокін та ін.).

Для вирішення досліджуваної нами проблеми необхідним є врахування тієї області, в якій взаємодія відбувається там, де вона функціонує. Тому суттєве значення має поняття "соціальна взаємодія". З філософської точки зору соціальну взаємодію розглядають як "вид безпосередніх або опосередкованих (зовнішніх або внутрішніх) стосунків, зв'язків, що існують у суспільстві" [9, с. 128]. Соціальна взаємодія виступає як форма соціальної комунікації двох суб'єктів, у якій систематично здійснюється їх вплив один на одного, реалізується соціальна дія кожного з партнерів, досягається пристосування дій одного

до дій іншого, спільність у розумінні проблеми, ситуації і певна міра згоди між ними.

У контексті нашого дослідження розглянемо також поняття педагогічної взаємодії. У науковій літературі “педагогічну взаємодію” трактують як цілеспрямовану організацію діяльності учнів, їх спілкування та систематичного і планомірного розвитку відповідно до поставленої мети [5, с. 449].

Реалізація мети та завдань, що поставили перед школою та громадськими організаціями, вимагає багатоаспектного об'єднання спільних зусиль у створенні гармонійної співпраці, за якої старший підліток формується та розвивається як свідомий патріот-громадянин своєї країни, особистість, яка своїми переконаннями, поведінкою і справами сприяє розбудові громадянського суспільства та становленню демократичної держави в Україні. В нашому дослідженні взаємодія школи та громадських організацій спрямована на досягнення мети: виховання патріотизму старших підлітків; підвищення рівня їх громадянської активності. Крім цього, патріотизм старшого підлітка має базуватись на моральній основі з гуманістичними ціннісно-світоглядними орієнтаціями, які виробило людство протягом історичного розвитку: чесність, людяність, справедливість, милосердя, совісність, толерантність, відповідальність, працьовитість, гідність та ін.

Взаємодія має дворівневу структуру: перший рівень – суб'єктний; другий – процесуальний. На суб'єктному рівні структури розглядаються суб'єкти виховання патріотизму, а на процесуальному рівні – взаємодія цих суб'єктів, яка і являє собою процес виховання патріотизму.

До суб'єктного рівня належать: вихованці (старші підлітки), вчителі, організатори виховної роботи, члени громадських організацій патріотичного спрямування.

Взаємодія школи та громадських організацій має носити певні ознаки, а саме: системність, цілеспрямованість, визнання цінності особистості, творчість, інтегрованість – за характером дій всіх суб'єктів у процесі взаємодії, розвивальність – удосконалення та розвиток патріотизму особистості старшого підлітка.

Концептуальними для нашого дослідження є два положення: 1) Взаємодія школи та громадських організацій у

вихованні патріотизму старших підлітків має бути зорієнтована не на формування жертовного патріотизму, властивого тоталітарним державам, а громадянського, що притаманний демократичним спільнотам. Громадянський тип патріотизму ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини, спрямований на духовне оздоровлення народу, становлення в Україні єдиної політичної нації. Він сприяє підвищенню рівня патріотичної свідомості громадян, їх правової культури та гуманістичної моральності особистості. 2) Гуманістична мораль, як стержнева основа громадянського суспільства, виходить за рамки вказівної і забороняючої функції і піднімає особистість на вищий рівень ціннісно-світоглядної орієнтації. Такі якості як чесність, совісність, толерантність, чуйність, справедливість, повага та любов до людини визначають культуру поведінки особистості. Гуманістична мораль стимулює соціально-ціннісну поведінку старших підлітків, застерігає їх від аморальних і протиправних вчинків.

Взаємодія школи та громадських організацій здійснюється на основі загально-педагогічних та психологічних принципів, які забезпечують результативність такої взаємодії та відображають сучасний рівень виховного процесу в Україні. Серед них: принцип соціальної відповідності, принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії, принцип гуманізації взаємин вчителів, організаторів виховної роботи і членів громадських організацій, принцип гармонії, творчості й успіху, принцип діалогічності, принцип особистісно-орієнтованого підходу та діяльнісний.

Реалізація цих принципів визначає стратегію процесу взаємодії вчителів, організаторів виховної роботи та членів громадських організацій з виховання патріотизму старших підлітків.

Організація взаємодії школи та громадських організацій у вихованні патріотизму старших підлітків буде ефективною за умов: взаємної довіри до виховних можливостей суб'єктів взаємодії, підвищення рівня їх педагогічної компетентності, ініціативності й активності у процесі організації та розвитку патріотизму старшого підлітка; єдиної спрямованості різноманітної суспільної діяльності. Кожен захід (акція, конкурс, благодійний проект та ін.) – це форма творчої співпраці, взаємодії вчителів, організаторів виховної роботи, членів

громадських організацій, спрямована на реалізацію завдань виховання патріотизму; активного, творчого характеру кожного виховного заходу. Ця умова передбачає спільне вироблення плану, стратегії і тактики організації та реалізації виховного заходу з обов'язковим колективним обговоренням як майбутніх планів діяльності з формування патріотизму старших підлітків, так і її результатів; єдності окремих етапів організації та проведення кожного виду діяльності: етап планування; етап обговорення майбутньої виховної роботи; етап реалізації; етап підведення підсумків зробленого та визначення можливостей продовження чи припинення конкретної патріотичної акції чи програми; орієнтації на успішний гармонійний розвиток особистості: різносторонній розвиток сутнісних сил старшого підлітка, його здібностей і талантів.

Необхідною умовою оптимізації виховання патріотизму є дотримання системного підходу, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого взаємозалежного відкритого процесу в його постійному розвитку і саморозвитку.

Для повного розуміння такої системи розкриємо структурні компоненти взаємодії школи та громадських організацій. У структурі системи виховання патріотизму ми виокремлюємо ціннісний, соціальний, результативний компоненти. Ціннісний компонент забезпечує визначення мети, узгодженість виховних принципів, функцій взаємодії; відображає значущість патріотизму та міру сформованості ціннісних орієнтацій та установок для суб'єктів взаємодії. Цінність є джерелом мотивації суспільної діяльності суб'єктів взаємодії. Соціальний компонент розкриває міру громадянського в кожного з суб'єктів взаємодії. Це – соціальні взаємовідносини, взаємозв'язки, життєве середовище, життєдіяльність, які характеризують ставлення вчителів, організаторів виховної роботи та членів громадських організацій до соціальної дійсності в цілому і виховання патріотизму школярів зокрема. Результативний компонент – це кінцевий, якісний результат виховання патріотизму, впливу взаємодії вчителів, організаторів виховної роботи та членів громадських організацій на формування патріотичної свідомості старших підлітків.

Взаємодія школи і громадських організацій в системі виховання патріотизму старших підлітків спрямована на реалізацію таких функцій:

Пізнавальна функція – розрахована на досягнення в процесі виховання патріотизму просвітницького та освітнього ефекту з боку взаємодіючих суб'єктів. Лише якісний інформаційно багатий потік знань може відобразити ціннісні зрушення в патріотичній свідомості старших підлітків.

Інтегруюча функція об'єднує виховні впливи вчителів, організаторів виховної роботи та членів громадських організацій. Школи та громадські організації на основі погодження інтересів, співробітництва, вибору впливів, форм та методів спілкування досягають необхідного рівня виховання патріотизму підрастаючого покоління.

Адаптивна функція пристосовує всіх суб'єктів взаємодії до умов та змін навколишнього середовища за допомогою соціальних та індивідуальних засобів. Функцію можна розглядати як процес звикання, коли зближуються цілі й ціннісні орієнтації суб'єктів як членів взаємодії, засвоюються ними норми та вимоги, відбувається входження у спільну, рольову діяльність.

Процес взаємодії школи та громадських організацій коригує, удосконалює, зміцнює виховний процес навчального закладу та реалізовує мету – виховання свідомих патріотів.

Трансформаційна функція пов'язана з перетворенням, переглядом суб'єктами взаємодії своїх авторитарних світоглядних поглядів в гуманістичні. Гуманізація виховання передбачає пріоритет інтересів і потреб вихованця. Лише в процесі спільної виховної роботи над осмисленням ситуації чи проблеми, формуванням розв'язку можна дістати якісно новий результат патріотичного зростання старшого підлітка, який ґрунтується не на примусі чи навіюванні, а на свободі вибору.

Розвиваюча функція забезпечує зміни, результатом яких є виникнення якісно нової, творчої взаємодії вчителів, організаторів виховної роботи та членів громадських організацій. Творча взаємодія дозволяє застосовувати дієві інтерактивні методи та форми, які сприятимуть пробудженню в старшого підлітка почуття обов'язку, гордості за досягнення своєї Батьківщини, формуватимуть свідоме і відповідальне ставлення до суспільства та залучатимуть до участі у громадській діяльності.

Функція корекції покликана, зусиллям суб'єктів, корегувати негативний вплив на ціннісні орієнтації особистості

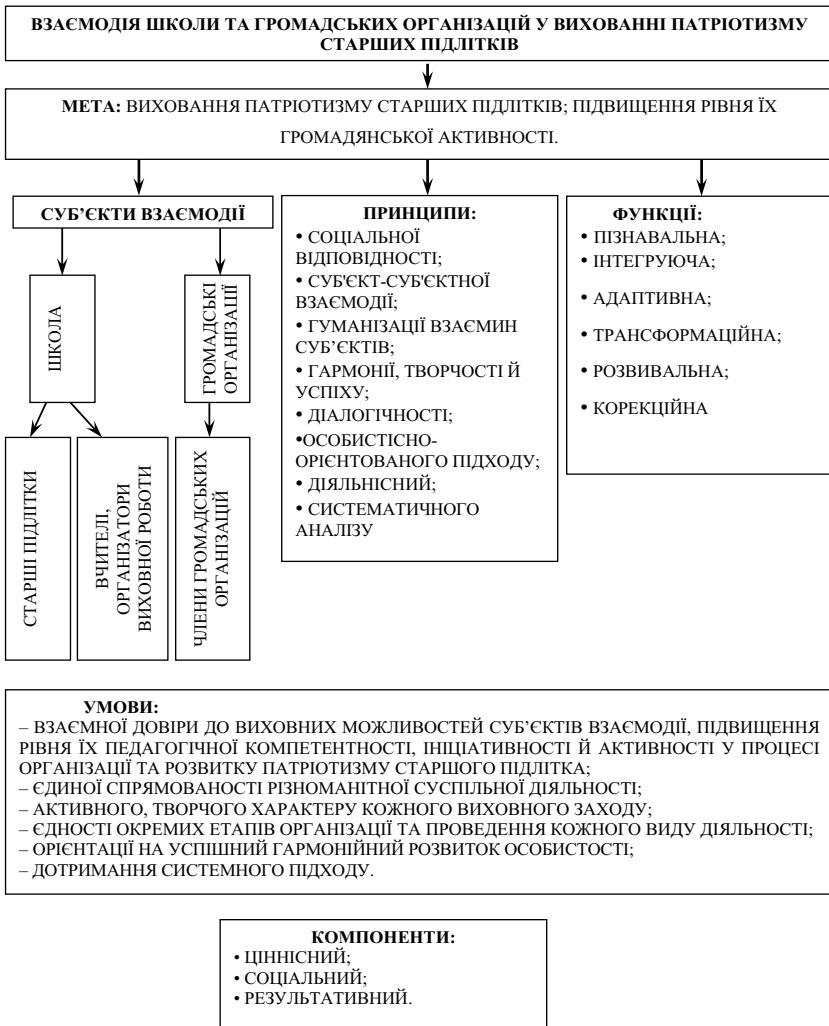

Рис 1. Схема взаємодії школи та громадських організацій

старшого підлітка з боку батьків, впливу ЗМІ, молодіжної моди, масової культури та ін. Кожне джерело пропонує свою мораль, бачення, орієнтири, тому суб'єкти взаємодії мають постати фільтрами у захисті від негативних впливів.

В основу взаємодії школи та громадських організацій покладено особистісно-орієнтований, діяльнісний, співпартнерський підходи, які передбачають плідну, творчу співпрацю вчителів, організаторів виховної роботи і членів громадських організацій. Взаємодія базується на антропоцентричному підході, який, визначаючи первинність прав та інтересів всіх суб'єктів, передбачає їх узгодження з інтересами суспільства, держави. Пріоритетом у спільній роботі має стати осмислення, що особистість є найвищою цінністю. Антропоцентричний підхід сприяє створенню надійних умов для вільного розвитку і прояву індивідуальності кожного із суб'єктів.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що взаємодія школи та громадських організацій, має представляти по своїй суті безупинний динамічний процес виховного співробітництва і проходить в певних визначених формах відповідно до поставленої мети. Кінцевими результатом взаємодії є досягнення мети, яка стоїть нині перед всім громадянським суспільством – виховання свідомих патріотів. У вихованні патріотизму така участь має бути постійною, дієвою та результативною.

Література

1. Гапійчук І.М. Педагогічні умови емоційної взаємодії “викладача-студента” у процесі навчання у класичному університеті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Гапійчук Ірина Миколаївна. – О., 2003. – 249 с.
2. Докукина Е.М. Взаимодействие школы и семьи в формировании нравственных основ поведения младших школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Докукина Елена Михайловна. – К. – 1993. – 176 с.
3. Жданович Ю.М. Організаційно – педагогічні засади виховного процесу у скаутській організації Пласт: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/ Жданович Юлія Миколаївна. – К., 2004. – 332 с.
4. Краткий психологический словарь / [ред.-сост. Л. Карпенко]. – 2 изд., расш., исп. и доп. – Ростов: Феникс, 1998. – 512 с.
5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: учебник [для студ. пед. вузов]: в 2 кн. / Подласый И.П. – кн.1: Общие основы. Процесс обучения. – М.: Владос, 1999. – 576 с.

6. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – К.: Світ виховання, 2007. – 31 с.
7. Психология: словарь / [ред. А. Петровського, М. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
8. Философский энциклопедический словарь / [ред. С. Аверинцев]. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 840 с.
9. Філософський словник соціальних термінів / [ред. В. Андрущенко]. – Х. : Корвін, 2002. – 672 с.

In article were identified the purpose, structure, concept of regulations, principles, factors, components and functions of cooperation of school of social organizations in patriotism education of the senior teenagers.

Key words: *education, patriotism, cooperation.*

Определены цель, структура, концепция положений, принципы, факторы, компоненты и функции взаимодействия школы, общественных организаций в воспитании патриотизма старших подростков.

Ключевые слова: *воспитание, патриотизм, взаимодействие.*